

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קמג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

כל שאינו בזה אחר זה אף בבת אחת אינו

לשיטת שאמרו ש"את וחמור" קני, הקשו ממה שמבאר במשנה בקידושין, היו חמש נשים וביניהן היו ב' אחיות, אדם נתן לאחת מהן שתקנה עבור כולם סל של תאנים, שליטת משלהן שהייתה שנת שמיטה ואמר הנותן כולכן מקודשות בסל זה, אמרו חכמים אין האחיות אינן מקודשות. דקדק רב אייא האחיות אינן מקודשות אולם שאר הנשים מקודשות למרות שיש כאן כעין "את וחמור". ברשב"ם ביאר שאין האחיות מקודשות כיון שאלו קידושין שאינם מסורים לביאה, אולם הרש"ש תמה שהנושא תלוי כפי האמור בגמ' בקידושין ב"כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו".

צריכים אנו להשיכל בהגדרה של "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו". נושא זה רחב, ויש בו חלקים מופשטים. ננסה ללקט מעט ולנסות להבין את הדברים לפי קוצר המקום והאפשרות להאריך.

בכח האדם להחיל חלות, דהיינו לבצע פעולה פיזית וכד', על ידי פעולתו נוצר דין או השלכה דיונית בעולם. (וכבר הארכנו בזה כמה פעמים בענייני בריה, תנאים וקניינים). ודוגמה פשוטה לדבר, אדם נותן כסף לאשה לצורך קנין קידושין. זאת הפעולה הטכנית שעשה. אולם בעת עשיית הפעולה, יצק לתוכה מהות בעלת תוכן "קידושין", ממילא היצירה שנוצרה בעולם, "קנין אישות".

יש לפעמים שיש שני דברים שותפים את עצמם והם לא יכולים לחול ביחד. יש פעמים שיש התיחסות לזה בתורה או בחז"ל ואומרים לנו האריך וכיצד לפתור את הסתירה. ויש לפעמים שהאדם גרם להחיל דין מסוים המהוה סתירה שמבחינת עצם הדין אנו לא יכולים להמשיכו. ומצד דין התורה כיון שלא חל לא חל. ונבאר ע"י מספר דוגמאות.

להתעטף ביציאת בבוקרו ביום ואח"כ להניח תפילין, שני מעשים נפרדים לחלוטין, אמנם הם באותה עת, של התפילה. אולם אין קשר ביניהם מבחינת החלות של הדבר. ומי שאין לו תפילין שיתעטף בטלית וכן להפך.

בגד שיש בו ד' כנפות חייב ביציאת. מדיון תורה חוטי הציצית צריכים להיות עשויים מלבן ותכלת. אולם יש לנו בעיה. מצד אחד צריך להטיל בבגד, יציאת לבן תכלת. אבל השילוב של תכלת ולבן הוא שעטנז, היות ועשוי מצמר ופשתן. דין זה הוא אמנם לכאורה סתירה. אבל בכלל לא קשור לנידון שלנו, כיון שזה לא תלויות ודינים שותפים אחד מחמת השני בעצם קיומם בעולם. מצד האדם עצמו הדינים האלו הם מתנגשים ולא שותפים אחד את השני. משום שמצידו לא ללבוש יציאת ולא לעבור על שעטנז. כאן כל ה"בעיה" אותה תורה אמרה יציאת עם תכלת ואמרה איסור שעטנז, איך אני מקיים את שני דיני התורה הנזכרים. ע"ז אמרו חז"ל התחדשה בתורה הלכה של עשה דוחה לא תעשה. ולכן לבישת יציאת דוחה שעטנז. ובושים תכלת ולבן ומקיימים מצות יציאת אפי' שזה שעטנז.

אולם יש דברים שהאדם גורם להם לחול והם מהווים סתירה לדברי התורה. אולם היות ומצד דין התורה אין מניעה שהם יחולו, אז הם חלים וקיימים. דוגמה, כל פעם שאדם עושה עבירה ועל ידי המעשה שלו נוצר משהו, זה הרי סתירה לדבר התורה, אולם חל. כגון אדם שחט בסכין גזולה. אמת, שגזילת הסכין, מעשה שאין ועשה, הההווה סתירה לדין התורה, אולם זה אינו קשור כלל לעצם השחיטה, ולא מניעה שהשחיטה תחול ותהייה כשרה למחרת. (וידון זה קשור לסוגיא אי עביד מהני תמורה ד)

יש דברים שמצד דין התורה לא יכולים לחול מחמת הסתירה ביניהם. אדם לא יכול לקדש את אחותו. וזאת משום שהיא ערווה עליו. ואחד מדיני הערווה, לא רק שזה אסור, כלל לא תופס קידושין! ואם בכ"ז נתן כסף לצורך קידושין בודאי זה היה לצורך מתנה. (נחלקו אמוראים האם מתנה או פקדון).

ראובן שקידש אשה, אחותה אסורה עליו (כל זמן שאשתו חיה) מדיון ערווה. ממילא שראובן קידש את רחל, לאה אחותה אסורה עליו באיסור ערווה, ממילא גם אם יקדש אותה לא יחולו הקידושין כיון שהיא ערווה עליו.

כל הסיבה שקידושין לאה לא יכולים לחול, כיון שהיא נעשתה ערווה בזמן שקידש ראובן את אחותה רחל. ראובן החליט שהוא יעקוף את השלב הזה. הרי כל הבעיה שאחרי שקידש את רחל, לאה נעשית ערווה שלא תופסים בה קידושין. ראובן אמר שהוא יקדש את שניהם ביחד, ילך לב' האחיות ויקח ב' פרוטות ויאמר להם אתן מקודשות לי. בכה"ג לכאורה אין איסור ערווה על אף אחד מהם מחמת שאחותה כבר נשואה לראובן. כי לשניהם חלים קידושיהן ביחד.

כאן אמרו "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו". נכון שמצד עצם הדבר, יכולנו לעקוף את האיסור ערווה של אחות אשתו, על ידי זה שהיא לא אחות אשתו אלא שיתן גם נשותיו ביחד. אולם היות וזה לא יכול לחול בזה אחר זה (מחמת איסור ערווה), גם בבת אחת זה לא חל.

מעשה מובן מדוע במקדש חמש נשים שביניהן יש ב' אחיות, למרות שמעשה הקידושין הוא אחד ולא נאסרה עליו אשה אחת מצד ערווה לפני שקידושין אחותה חלו, אולם מחמת הדין האמור של אינו בזה אחר זה, אף בבת אחת אינו, לא חלים הקידושין באחת מהן.

עד עתה הבאנו את חשבון הדברים אך באמת צריכים להבין, מה הבעיה שיחול בבת אחת, הרי בזמן שמחיל את החלות אין מה שימנע ויפריע. כגון שראובן מקדש ב' אחיות ביחד. כל הבעיה היא שאחרי שחלו קידושי אחת השניה היא ערווה ולא יכול להתפוס בה קידושין. אולם אם מחיל ביחד מה מונע מהחלות לחול.

אלא ביאר הגר"ח שמואלביץ, זה גופה החידוש, המדידה נעשית אם החלות יכולה לחול לא כאשר מחיל את שניהם ביחד. אלא צריכים לבדוק אם יש מניעה לחלות או לחול או שיש סתירה בין שני החלויות ואם יש בעיה להחילם בזה אחר זה אפי' שבזמן שאני פועל את מעשה החלות עדיין אין סתירה א"ל להחיל את החלות. בתוס' בגיטין (מב, א) מבואר שכל הדין הזה ש"כל שאינו בזה אחר זה וכ"ו" זה דווקא כאשר יש מניעה הלכתית לחול כגון ב' אחיות כאמור, אולם אם מחמת המציאות אין אפשרות אח"כ להחיל את המעשה לא אומרים את הכלל "כל שאינו". שם דיברו תוס' על אדם שהקנה ביחד את נכסיו לשני אנשים, שם מצד המציאות אחרי שהקנה לאחד לא יכול להקנות לשני כי אין כאן מוכר. אבל לא מבחינה שהחלות סותרת. (ועי' בזה בגר"ח על הרמב"ם הלכות נדרים)

אמר לחברו "קני חמור", לכו"ע לא מועיל ולא קנה. אמר "את וחמור" נחלקו האמוראים, לדעת ר"ז, קנה חצי. לדעת רב המנוא, לא קנה מאומה. לרב ששת, קנה הכל. אמר רב ששת שלמד את דיו ממה שאמרו לגבי הלכות תרומות ומעשרות, שאין להפריש מן הרע על הטוב ואמר רבי יוסי אם מפריש מקישות אחד על שאר הקישואים יש לו לחשוש שתוכו מר ואינו יכול להפריש מהמר על המתוק, לכך מוסיף עוד חלק מתוק מקישות אחר. מכאן הוכיח רב ששת ש"את וחמור" קנה, שהרי בתוך הקישות יש חלק מר ובכ"ז מועיל לגבי הפרשה ולא אומרים שמחמת החלק המר לא חלה הפרשה אף בחלק המתוק, אלא בהכרח אין חסרון של דבר מועיל ודבר שאינו מועיל. דוחה הגמ', שאין להביא ראיה לקניינים ל"את וחמור" שאין החמור בכלל בפרשת ההקנאה, מתרומה שמעיקר דין תורה ניתן להפריש אף מן הרע על הטוב כפי שלמדנו בדברי רבי אליעזר "ולא תשא עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו" אם מבואר בלשון הפסוק חטא, בהכרח שהועילה הפרשה.

אמר רב מרדכי לרב אשי ששאל רב אויא, מבואר במשנה בקידושין, היו חמש נשים וביניהן היו ב' אחיות, אדם נתן לאחת מהן שתקנה עבור כולם סל של תאנים, שליטת משלהן שהייתה שנת שמיטה ואמר הנותן כולכן מקודשות בסל זה, אמרו חכמים אין האחיות מקודשות. דקדק רב אויא האחיות אינן מקודשות אולם שאר הנשים מקודשות למרות שיש כאן כעין "את וחמור". אמר רב אשי לכך ראיתי בחלום את רב הונא בר אויא, מחמת שהקשה רב אויא. אולם יש לדחות שביאר בדברי המשנה שאותו אדם אמר הראויים מכב לבאה תתקדש לי, א"כ אף לרב ששת שאמר שחלק וחמור קני, כאן לא התכוון לקדש את האחיות שהרי אינם ראויים לו שהרי כל אחת היא ספק אחות אשתו. (פסק הרשב"ם כדברי ר"ז "את וחמור" קנה מחצה. המחזה לעובר לשלחל, קנה).

אדם שאמר לאשתו נכסי לך ולבניך, ולא ידוע אם כוונתו הייתה שתיטול מחצה ושאר הבנים מחצה, או שתיטול חלק כבנים. האשה זוכה בחצי מהנכסים. וביאר רב יוסף שמקורו ממה שאמרה תורה לגבי להם הפנים "והיתה לאהרן ובניו" ולמד רבי שאהרן הכהן זכה מחצתה ושאר הכהנים את החצי הנוסף, מכאן למדנו שמזכיר שם ביחד עם הכלל, מתחלק חצי למי שהזכיר והשאר לכלל. שאל אביו, לגבי להם הפנים אף אם לא היה נזכר בפפורש בחלוקה היה מקבל חלק ככולם, לכך הזכירו אותו לרבות חלקו, אולם בירושה אם לא היה מזכיר את האשה לא הייתה מקבלת מאומה, א"כ אין סיבה לומר שתקבל יותר מחלק שווה בין כולם. שואלת הגמ', מביט דיו של הנרדעא ששמואל באופן זה נתן לאשה חצי מהנכסים, והבי יוחנן בטבריה נתן לאשה חצי מהנכסים. וכענין זה אמר רב יצחק בר יוסף, המלך הטיל על העשירים ועל השרים לרכוש לו כתר, ואמר רבי שיתנו העשירים חצי והשרים חצי למרות שהעשירים הם יותר מהשרים. מבאר הגמ' שסדינו של רבי לא ניתן להוכיח שכל פעם שהזכיר ב' דברים הכוונה מחצה ומחצה, כיון שמלך שכתב מס יעודו לעשירים והשרים היו מסייעים ככל יכולתם, לכך עתה אמר המלך שפפורש את השרים כדי שיגבו מהם מחצה.

שאל רבי זירא, אדם שקדש קרבן מנחה מאה עשרון להביא ב' כלים, מביא שישים בכלי אחד וארבעים בכלי שני, ואם הביא חמישים חמישים, יבא. מבואר שמתחילה לא יביא מחצה על מחצה, ואם כל פעם שמזכיר ב' דברים כוונתו למחצה ומחצה מדוע לא יביא חמישים וחמישים. דוחה הגמ', שאנו יודעים שכוונתו להביא קרבן גדול, וידע שלא שייך להביא כל כך הרבה סולת בכלי אחד, ומרובים בכלי אחד ככל היותר. ופסקת הגמ', שהלכה כדברי רב יוסף ב"שדה" (לעיל יב, ב) "ענין" (לעיל קיד, א) ו"מחצה" (הסוגיא לפנינו שפורשת האשה מחצה מן הנכסים).

אדם ששלח חלקי בגד לביתו ולא פירש מי יקבל את המתנה, אמר רב אמי מה שראוי לבנים, יהיה לבנים. הראוי לבנות, יהיה לבנות. ואם יש לו כלה שניח לכלה את הבגדים הראויים לבנות ואם בנותיו עדיין לא נישאו התכוון לתת להם, שאינו מניח בנותיו ונותן לכלתו. אדם שאמר נכסי לבני, והיו לו בן ובת, יש להסתפק האם אף לבן קורא "בני" והכל יקבל בנו, או אין אדם קורא לבנו "בני" וכוונתו הייתה לתת אף לבתו. אמר אביו "ובני דן חושים" מבואר שלבן אחד קוראים בלשון רבים. אמר רבא יתכן כדרשתו של חזקיה שיהיו בן זן מרובים כחבילות של קנים, לכך נקראו "חושים". אלא אמר רבא "ובני פלוגא אליאיב", רב יוסף אמר "ובני איתן עזריה".

אדם אמר נכסי לבני, והיו לו בן ובת, לדעת רב חביבא אנשים קוראים לנכד בן, רב אשי חולק וסובר שלא קוראים לנכד בן. והביאה הגמ' ראיה לרב אשי ממה שאמרו, המודר הנאה מבנים מותר בנכדים, מבואר ש"בן" אין הכוונה ל"נכד".